

↩ Néhány mese eredeti formában

Helyszűke miatt csak néhány eredeti mesét tudunk itt közreadni. Bátorításul és módszertani tanulságul mégis megtegyük ezt. Érdekes összevetni a kiindulásul szolgáló epikus mese és a belőle született darab cselekményét, helyzeteit és dialógusait.

Látható, hogy a legkülönbözőbb írói szabadsággal nyúltak átdolgozóink az alaptörténetekhez. Kit mi foglalkoztat személyesen, arrafelé viszi a művet a dramatizálás során. Minden esetben meghatározó azonban, hogy milyen korosztálynak szánjuk a feldolgozást.

Ne feledjük: mindaz, ami papíron van, csak ajánlat. A végső színpadi formát – ahogyan azt a gyermekszínijátékos rendezői képzések első óráin tanuljuk – a csoport összetétele fogja meghatározni. Ennek a kihívásnak azonban felkészült rendezők tudnak igazán megfelelni. Hiszen azt, hogy mi van a csoportba „írva”, előbb észre kell venni, hogy aztán élni tudjunk vele.

A tér kialakításához, a díszlet és a jelmez elkészítéséhez – vagy éppen a színjátszással próbálkozó gyereket megsegítő instrukciók ügyében – kérhetünk tanácsot a Magyar Drámapedagógiai Társaság gyakorlott rendezőtanáraitól is. Szívesen konzultálnak a hozzájuk fordulókkal!⁶

A repülő hajó

ukrán népmese⁷

Volt egyszer, hol nem volt egy öregember meg egy öregasszony, és volt nekik három fiúk: kettő okos, a harmadik meg amolyan féleszű. Az okosakat körüljárták, minden kívánságukat teljesítették, az öregasszony minden héten tiszta inget adott rájuk, a bolondot meg csak szidták, kinevették. Egyebet sem csinált, csak a kemencesuton ült a gabonaszákon, maszatos ingben, nadrág nélkül. Abban az időben híre járta, hogy a király elrendelte: mindenki gyűljön össze nála ebédre, és aki olyan hajót épít, amelyik repülni tud, és azon repülni is tud, és azon érkezik a királyi palotába, ahhoz adja a feleségül lányát.

Az okos testvérek tanácskozni kezdtek:

– Elmehetnénk mi is szerencsét próbálni!

Tanácskoztak, latolgattak, aztán elkérezkedtek apjuktól meg anyjuktól:

– Elmegyünk– mondják – a királyhoz lakomára, nem veszítünk vele semmit sem, és az is meglehet, hogy ott találjuk meg a szerencsénket.

Kérték a szüleik, ne menjenek sehova sem, de a fiúk csak menni akartak.

– Elmegyünk és kész! Adják ránk áldásukat a nagy út előtt!

Mit tehettek az öregek, áldásukat adták a fiúkra, az öregasszony fehér cipókat dagasztott, kisütött egy malacot, egy üveg pálinkát is adott hozzá a két testvérnek és útnak eresztette őket.

A bolond csak ül a kemencén és kéri, hogy engedjék el őt is.

– Elmegyek én is oda, ahová a bátyáim!

– Hová mennél, te bolond? – mondja az öregasszony– Még megesznek a farkasok!

– Dehogyan esznek meg, elmegyek én!

Az öregek először kinevették, aztán meg szidták, de a fiú csak menni akart. Látják, nincs mit tenni a bolonddal:

– Nem bánjuk, eredj, de már vissza se gyere és senkinek ne mond, hogy a mi fiunk vagy!

Az öregasszony tarisznyát adott a fiúnak, száraz fekete kenyeret meg egy üveg vizet tett bele, és kíséerte a házból. A fiú elindult.

Megy, mendegél, egyszer csak egy vénemberrel találkozik az úton. A bácsika egészen ősz volt és derékig érő hosszú fehér szakállat viselt.

– Adj isten, öregapám!

– Fogadj isten, fiam!

– Hová megy, öregapám?

– Járom a világot, segítek az emberek baján. Hát te merre tartasz?

– A királyhoz, ebédre.

– Hát tudsz te olyan hajót csinálni, amelyik magától repül? – kérdi az öreg.

– Nem – mondja a bolond –, nem tudok!

– Hát akkor meg minek mégy oda?

⁶ Az ehhez szükséges címek és telefonszámok kiadványunk hátoldalán megtalálhatók. (A felelős szerk.)

⁷ A róka és a medve. Ukrán népmesék, Ungvár-Uzshorod, 1961. Fordította: Barzsó Tibor

– Tudom is én, minek! Károm nem lesz belőle. Hátha még rám mosolyog a szerencse.

– Ül le! – mondja az öreg. – Pihenj egy keveset, megebédelünk. Szedd csak elő, ami a tarisznyádban van!

– Nincs abban semmi, öregapám, csak egy kis száraz kenyér, olyan, hogy a foga is beletörik.

– Nem baj az, csak vedd elő!

Kinyitja a bolond a tarisznyáját, hát látja, hogy a fekete kenyérből olyan fehér kalács lett, amelyet életében nem evett. Olyat talán csak az urak esznek.

– Már csak nem látunk hozzá az evéshez – mondja az öreg – anélkül, hogy ne innánk valamit? Nincs egy kis pálinka a tarisznyádban?

– Már honnan volna? Csak egy üveg vizem van!

– Vedd csak elő! – mondja az öreg.

Kendőt terítették a fűre, leültek, hozzáláttak az evéshez. Szépen megebédeltek, az öreg megköszönte a bolondnak a kalácsot meg a pálinkát, majd így szólt:

– Most idehallgass, fiam! Indulj máris az erdőbe, állj meg az egyik fánál és csapj oda a fejszáddal a fa törzsére, aztán nyomban feküdj hasra és maradj úgy egészen addig, amíg valaki fel nem ébreszt. Akkorára felépül a hajód, te csak beleülsz és repülhetsz, ahová akarsz. Csak arra figyelmeztetek, hogy útközben mindenkit végy fel a hajóra, akivel találkozol.

A bolond megköszönte az öreg jóságát és elváltak. A vénember folytatta az útját, a fiú meg elment az erdőbe.

Amint az erdőhöz ért, egy fához lépett és belevágta a fejszóját, majd hasra vágódott és elaludt. Jó sokáig feküdt így... Egyszer csak hallja, hogy valaki költögetni kezdi:

– Ébredj már, rád köszöntött a szerencse, kelj fel!

Felébredt a bolond és látja: egy hajó áll mellette. Színaranyból van, az árbocai ezüstből készültek, a vitorlái selyemből. Ott állt a hajó repülésre készen. Nem sokat gondolkozott a bolond, beleült, a hajó pedig felemelkedett és továbbrepítette a fiút, egészen a felhők közé, hogy alig lehetett látni.

Repül, repül a hajó, egyszer csak látja a bolond, hogy egy ember fekszik az úton, fülét a földhöz szorítva. Odakiáltott neki:

– Adj isten, bácsikám!

– Fogadj isten, édes fiam!

– Mit csinál kend?

– Hallgatom, hogy egybegyűltek-e már a királyi lakomára az emberek

– Tán maga is odamegy?

– Oda biz én.

– Üljön fel, elviszem.

Messzehalló beült a hajóba. Felrepültek.

Repülnek, repülnek, egyszer csak látják: egy ember megy az úton, egyik lába a füle mögé kötve és csak féllábon szökdécsel.

– Adj isten jó napot!

– Fogadj isten, édes fiam!

– Hát kend miért ugrál féllábon?

– Azért – mondja –, mert ha két lábbal lépnék, egy lépéssel az egész világot átlépném, én meg nem akarom.

– Merre tart, öregapám?

– A királyhoz ebédre.

– Üljön be a hajóba, elvisszük!

– Jól van, beülök.

Gyors lábú beszállt a hajóra. Ismét felrepültek.

Repülnek, repülnek, egyszer csak látják, egy ember áll az úton ijással a kezében és valamire céloz, bár sehol nincs a környéken se madár, se más vad.

Oda kiáltott neki a bolond:

– Adj isten, bácsikám! Hová céloz kend, mikor se madarat, se más állatot nem látni sehol?

– Azt csak kendek nem látják, de én látom!

– Aztán hol látja?

– Amott ni – mondja –, a hetedik határon túl, egy száraz körtefán ül egy madár!

– Üljön ide, mellénk!

Az öreg beült a hajóba. Tovább repültek.

Hát amint repülnek, egyszer csak látják: egy ember megy az úton és egy teli zsák kenyeret cipel a hátán.

– Adj isten, jó ember!

– Fogadj isten!

– Merre tart?
– Kenyeret megyek szerezni az ebédhez.
– Hát már úgyis tele van a tarisznyája, minek kendnek több kenyér!
– Még ez is valami?! Nem elég ez nekem még egy reggelire sem.
– Szálljon fel a hajóra!
– Jól van, felszálok.
Felült a Nagygyomrú is. Tovább repültek.
Repülnek, repülnek, egyszer csak látják: egy ember jár egy tó körül, mintha keresne valamit.
– Adj isten, bácsikám!
– Fogadj isten!
– Mit jár kend itt a tó körül?
– Inni szeretnék, mert igen szomjas vagyok – mondja –, de sehogy sem találok egy kis vizet.
– Hát egy egész tó van kend előtt, miért nem iszik?
– Ugyan már, még ez is víz?! Egy kortyra is kevés nekem.
– Szálljon fel a hajónkra!
– Jól van.
Nagyorkú felszállt a hajóra. Tovább repültek.
Amint repülnek, látják, hogy egy ember megy a falu felé egy kevés szalmával a hátán.
– Adj isten, bácsikám! Hová viszi azt a szalmát?
– A faluba – mondja.
– Hát az meg mire jó? Tán nincs a faluban elég szalma?
– Van – mondja az öreg –, csak nem ilyen!
– Miért, ez milyen szalma?
– Hát olyan, hogy bármilyen nagy volna is a hőség nyáron, csak szétdobálom ezt a szalmát és nyomban beáll a hideg és hull a hó.
– Üljön be a hajóba!
Fagycsináló beült és tovább repültek.
Repülnek, repülnek, egyszer csak látják: egy ember megy az erdő felé és egy köteg fát visz a vállán.
– Adj isten, jó ember!
– Fogadj isten!
– Hová viszi ezt a fát?
– Az erdőbe.
– Hát az meg mire való! Van az erdőben úgyis elég fa.
– Van, de nem ilyen – mondja az ember.
– Hát milyen?
– Ott csak közönséges fa van, ezek meg olyan fák, hogy ha szétdobálom őket, nyomban egy sereg katona lesz belőlük.
– Szálljon fel a hajónkra!
Az öreg nem kérte magát, felszállt és tovább repültek.
Sokáig repültek-e vagy sem, azt nem tudom, de egyszer csak megérkeztek a királyi vár elé. Az udvar közepén terített asztalok, mézzel és pálinkával teli hordók: minden, amit csak ember szeme-szája megkíván! Vendég meg annyi van, hogy tán a fél birodalom jött el ide: öregek és fiatalok, nagyurak és ágrólszakadt szegények. Akárcsak a vásáron! A bolond megérkezett a hajóján az embereivel, a király szobájának ablaka előtt szállt le, majd kiléptek a hajóból és leültek ebédelni.
Nézi a király az ablakból: ki érkezett az aranyhajón, majd így szól az inasához:
– Eredj, kérdezd meg, ki érkezett az aranyhajón!
A lakáj elment és megnézte a vendégeket, majd jelenti a királynak:
– Valamiféle rongyos parasztok! – mondja.
A király nem akarta elhinni:
– Hogy lehet az, hogy parasztok aranyhajón repülnek? Bizonyára nem kérdezted meg, hogy kik azok.
Fogta magát a király és maga ment le az emberek közé.
– Ki érkezett ezen a hajón? – kérdi.
Előlépett a bolond:
– Én!
Megnézte a király a fiút, látja hogy az inge folt hátán folt, a nadrágjából meg kint van a térde. Fogja a fejét a király: „Már hogy én a gyermekemet egy ilyen parasztlegényhez adjam?”
Nem tudta a király mi tévő legyen, próbára akarta tenni a bolondot.
– Eredj – mondja az inasnak –, mond meg neki, hogy bár repülő hajón érkezett, de ha ebéd végéig nem szerez életető és gyógyító vizet, nem adom hozzá a lányomat, és kardom a fejét veszi!

Az inas elment.

Messzehalló, az, aki a fülét a földhöz szorította az úton, kihallgatta, hogy mit mondott a király, és továbbbította a bolondnak. Ül a bolond a lócán (lócákat készítettek az asztalok köré), bánkodik, sem enni sem inni nem kíván. Meglátván ezt Gyorslábú:

– Te meg miért nem eszel? – kérdi tőle.

– Nincs nekem étvágyam! Egy falat sem menne le a torkomon.

És elmondotta, hogy mi bántja:

– Azt parancsolta a király, hogy az ebéd végére éltető és gyógyító füvet hozzak. Hogy szerezzem én meg azt a vizet?

– Sose búsulj! Megszerzem én neked!

Jön az inas és átadja a fiúnak a király parancsát. A bolond már tudta, hogy mit kíván a király.

– Mondd meg, hogy a víz itt lesz!

Az inas elment, Gyorslábú pedig leoldotta a lábát a füle mögül, eliramodott és egy pillanat alatt telemerítette kulacsát éltető és gyógyító vízzel.

– „Ráérek, amíg az ebéd véget ér – gondolta magában –, leülök a malom mellett és pihenek egy kicsit”

Leült és el is aludt. Az emberek már ebéd vége felé járnak és Gyorslábú még mindig nem jött meg. A bolond remegve ül az asztalnál. „Elvesztem!” – gondolja.

Messzehalló a földhöz szorította a fülét és hallgatózni kezdett:

– A malom tövében alszik az ördögadta! – mondja.

– Hát most mit tegyünk? – kérdi a bolond. – Hogyan kellene felébreszteni?

Messzelátó meg így szólt:

– Sose búsulj, én majd felébresztem!

Ezzel kifeszítette íját és olyat lőtt a malom falába, hogy csak úgy repültek szét a kőszilánkok. Gyorslábú felriadt és uszgyi, a palota felé. A vendégek éppen befejezték az ebédet, amikor ő megérkezett a vízzel.

A király nem tudta, mit tegyen dühében. Még egy feladatot adott a bolondnak: „Ha embereivel együtt együttükben megesznek hat pár sült ökröt és negyven kemence kenyeret, akkor hozzáadom a lányomat, ha pedig nem, a feje a lábához gurul!”

Messzehalló kihallgatta a király beszédét és elmondta a bolondnak.

– Mit tegyek most? Még egy kenyeret sem bírok megenni – mondta a bolond.

Búnak eresztette a fejét, még el is sírta magát.

Ekkor így szól Nagygyomrú:

– Sose sírj, én majd megeszem mindegyikötök adagját, sőt még többet is, ha adnak!

Jön az inas és jelenti a király parancsát.

– Jól van – mondja a bolond –, hozhatjátok az ennivalót!

Megsütetett a király tizenkét ökröt és negyven kemence kenyeret. Nekilátott Nagygyomrú az evésnek, nem is hagyott egy morzsányit sem, hanem még kért is:

– Jó volt, csak kevés volt! Legalább még egy cseppet adnának!...

Látja a király, hogy semmiképpen sem tud megszabadulni a bolondtól, hát még egy feladatot adott neki: igyon meg negyven hordó vizet meg negyven hordó bort egyszuszra, ha pedig nem, „kardom a fejét veszi!”

Messzehalló megint csak mindent kihallgatott és elmondta társainak. Sírni kezd a bolond.

– Ne sírj! – vigasztalta Nagytorkú. – Kiíszom én magam az egészséget, még kevés is lesz!

Kigurítják az udvarra a negyven hordó vizet meg a negyven hordó bort.

Nekilátott Nagytorkú az ivásnak, nem is maradt egy csepp sem a hordókban.

– Jó volt, csak kevés volt! – mondja – Meginnám, ha adnának még egy pár hordóval!

Látja a király, hogy semmire sem megy velük és így gondolkozik: „Le kell pusztítani azt az átkozottat, mert még szégyent hoz a gyermekem fejére!”

Küldi is nyomban az inast, a bolondhoz:

– Mondd meg neki, azt üzenem, hogy a mennyegző előtt menjen el a fürdőbe megmosakodni.

Egy másik lakájnak meg azt parancsolta: menjen el és mondja meg a fürdőmesternek, hogy a fürdőt izzóra, forróra fűtse be: „Hadd süljön meg az ördögadta!” Be is fűtött a fürdőmester úgy, hogy még maga az ördög is megsült volna a fürdőben.

Elindult a bolond a fürdőbe, Fagycsináló meg utána egy kéve szalmával. Alighogy beléptek a fürdőbe, olyan forróság csapta meg őket, hogy azt emberfia nem bírta volna ki. Fagycsináló szétdobálta a szalmaszálakat, s egyszerre olyan hideg lett, hogy a bolond nem is merte a vízbe tenni a kezét. Hamar felugrott a kemence tetejére és elaludt. Igen megfázott. Nyitják reggel a fürdőt, gondolják már csak a hamvát találják meg!... Hát látják ám, hogy a bolond a kemence tetején alszik! Felébresztették.

– Tyű, de jól aludtam! – mondja.

És ezzel kijött a fürdőből.

Jelentik a királynak, hogy így és így: kemencén aludt és a fürdőben olyan hideg van, mintha egész télen nem fűtöttek volna. Elszomorodott a király: mit tegyen? Gondolkozott, törte a fejét...

– No – mondja –, ha reggelre egy sereg katonát szerez nekem, hozzáadom a lányomat, de ha nem: a kardom a fejét veszi.

Magában pedig így ravaszkodott: „Már hol szerezhetne ez a bolond paraszt egy sereg katonát? Én király vagyok, de jómagamnak is nehezen megy!...”

Ki is adta nyomban a parancsot.

Messzehalló kihallgatott mindent és elmondta a bolondnak, az megint csak könnyeit hullatta:

– Mit tegyek, hova legyek? Hol szerezzek én annyi katonát?

Szalad is már a hajóra az embereihez:

– Segítsetek testvéreim! Nem egyszer mentettetek már ki a bajból, ne hagyjatok el most sem, mert akkor fejemet veszi a király!

– Ne sírj – mondja az, aki a fát vitte az úton –, majd én kisegítelek.

Jön a szolgál:

– Azt mondta a király, ha holnap reggelre előállítasz egy sereg katonát, tied a királylány keze!

– Jól van, meglesz! – mondja a bolond. – Csak mondd meg a királyodnak, ha még most sem adja ide a lányát, akkor háborút indítok ellene és erővel veszem el a királyleányt!

Éjjel a fahordó ember kivitte a bolondot egy mezőre és egy köteg fát is vitt magával. Kezdi dobálni a fadarabokat, hát uramfia: mindegyik fadarabból egy-egy katona nő ki! Össze is gyűlt egy óriási hadseregbe való. Felébred reggel a király – hallja, hogy zene szól az ablaka alatt. Kérdi a szolgától:

– Micsoda zeneszó ez ilyen kora reggel?

– Az a legény egrecírozta a katonáit, aki az aranyhajón érkezett – mondják neki.

Látja a király, hogy most már végképp semmit sem tehet, magához parancsolta a fiút.

Jön az inas, jelenti a bolondnak, hogy a király hívhatja. A bolond ekkorra olyan szép szál daliává változott, hogy alig lehetett ráismerni: a ruhája ragyogott, a sisakja aranyból volt. A királyi palotához vezetete seregét, ő haladt az élen, fényes szőrű paripáján, utána pedig a tisztjei. Amint a palotához érkeztek, kiadta a parancsot:

– Állj!

Megállt a sereg szép, egyenes sorokban. A fiú felment a palotába; a király megölelte és megcsókolta:

– Ülj le, drága vőm!

Bejött a királylány is; amint meglátta a legényt, csakúgy ragyogott a szeme örömeiben, hogy ilyen deli vitéz lesz a férje.

Csaptak is hétországra szóló lakodalmat és még most is élnek, ha meg nem haltak.

Babér király

román népmese

Volt egyszer egy király meg egy királyné, mindketten szépek és fiatalok voltak, de nem született gyermekük.

Egy napon egy vastagajkú szerecsen ment a királyhoz és így szólt hozzá:

– Sokáig éljen királyi fenséged! Hallottam, hogy a királynénak nem akar gyermeke lenni és gyógyfüveket hoztam, ezeket ha megissza, megterhesedik.

A király elvette a gyógyfüveket a szerecsentől, és megparancsolta, hogy adjanak neki fejedelmi lovat meg egy rend aranygúnyát, ami olyan szép volt, hogy az ember szeme káprázott tőle; aztán magához hívatta a királynét és odaadta neki a gyógyfüveket, hogy főzze meg és igya meg. A királyné előhívatta a szakácsnét, hogy megfőzesse, de nem mondta meg, hogy azok mire jók. A szakácsné, nem tudva, hogy milyen erejük van, megkóstolta, aztán odavitte a királynénak, hogy igya meg. Nem telt bele sok idő és a királyné is, a szakácsné is megterhesedett. Amikor pedig eljött annak az ideje, mindkettejüknek született egy-egy úrficskája, de olyan szépek voltak, hogy a világon nem volt azokhoz fogható, és elnevezték az egyiket Babérnak, a másikat Áfonyának.

Egyszer aztán a király csatába indult és a fiát hagyva maga helyett, egy csomó kulcsot adott a kezébe és így szólt hozzá: